

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"א.

בלתי מוגה

א. בענין שילוח המרגלים ששלח משה רבינו לתור את ארץ-ישראל — שזוהי התחלת הפרשה שקראנו בתורה היום, ועל שם זה נקראת כל הפרשה — מצינו דבר פלא:

משה רבינו לא שלח את המרגלים מדעת עצמו, אלא שאל אצל הקב"ה, והקב"ה הסכים על כך. ויתרה מזה: לשון הכתוב הוא "שלח לך אנשים", שזהו לשון ציווי, שהי' על זה גם ציווי מלמעלה, והיינו, דכיון שענין זה הוא "לדעתך"¹, הנה במילא יש על זה גם ציווי מלמעלה.

נוסף לזה: האנשים שבחר משה רבינו היו נשיאי ישראל², וכיון שמשה רבינו הכיר את כאו"א מישראל, מגדולי הגדולים ועד לקטני הקטנים [שהרי כל בניי היו כלולים במשה רבינו, כמ"ש³ "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב", וכמארז⁴ ש"שמה הי' "שקול כנגד ששים ריבוא", וא"כ בודאי שהכיר את כולם] — הרי מובן, שכאשר בחר את הנשיאים, בחר את המובחרים שבישראל.

זאת ועוד: מפורש במדרשי חז"ל⁵ ש"אותה שעה כשרים היו", היינו, שגם בשעת שילוחם היו כשרים, ומשעת שילוחם עד הליכתם לא"י לא נשתנה דבר.

ולאחרי כל זה שהמרגלים נשלחו ע"י משה רבינו, בהסכמתו וציוויו של הקב"ה, והיו המובחרים שבישראל, וגם באותה שעה "כשרים היו" — הנה בסופו של דבר נעשה מזה ענין בלתי-רצוי, ובנ"י הוצרכו להמתין ארבעים שנה במדבר, וגם לאחרי ארבעים שנה לא נכנס דור זה לארץ-ישראל, אלא הדור שלאחריהם ("וטפכם גו"⁶), ולא עוד אלא שמזה נעשה גם "בכ"י לדורות!"⁷

ועד כדי כך, שאפילו בנוגע ליהושע הוצרך משה להתפלל תפלה מיוחדת — "י"ה יושיעך מעצת מרגלים"⁸.

(5) פרש"י פרשתנו שם. וראה במדב"ר פט"ז, ה.

(6) פרשתנו יד, לא.

(7) תענית כט, א. וש"נ.

(8) סוטה לד, ב. פרש"י פרשתנו יג, טז.

(1) פרש"י עה"פ.

(2) פרשתנו יג, ב-ג.

(3) בהעלותך יא, כא.

(4) דברים פי"א, יו"ד. וראה מכילתא

ופרש"י ר"פ יתרו.

והגע עצמך:

על יהושע נאמר⁹ "ומשרתו גו' לא ימיש מתוך האוהל", ואליו מסר משה רבינו את התורה כפי שקיבלה מפי הגבורה, כפי ששנינו¹⁰ "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע", והיינו, שאף שהיו גם בניו של משה, והרי ע"פ דין יורש הבן את אביו לא רק בנחלה גשמית, אלא גם בנחלה רוחנית, כמו ענין הנשיאות¹¹, אם הוא ראוי לכך, מ"מ, קיבל יהושע דוקא את התורה, כיון שהי' במדריגה נעלית יותר מבני משה.

ואעפ"כ, כדי להנצל מעצת המרגלים הוצרך אפילו יהושע לתפלה מיוחדת, ובזה גופא — תפלה משם י"ה דוקא ("י"ה יושיעך"), שהו"ע נעלה ביותר, כמובן מזה שי"ה הם האותיות הראשונות בשם הוי' (התחלת י"ג מדות הרחמים שאומרים ביום־הכפורים¹², שבו צ"ל עבודת התשובה על כל השנה), שקדימה זו אינה רק בסדר הכתיבה אלא גם במעלה.

ב. ויובן בהקדם המבואר בלקו"ת¹³ בענין טענת המרגלים — דכיון שהיו "דור דעה"¹⁴, בהכרח לומר שהיתה אחיזה בקדושה לטענתם — שלא רצו לירד בענינים גשמיים:

בהיותם במדבר היו בני מופשטים לגמרי מענינים גשמיים. ואף שגם שם הי' להם גוף גשמי, וכל הצרכים הגשמיים של הגוף, אכילה ושתי' ולבושים וכו', אעפ"כ, כל ענינים אלו לא היו בהגשמה: אכילתם היתה "מן" שירד מן השמים, ולא הי' בו פסולת¹⁵; שתייתם היתה מים מבארה של מרים; ואפילו בנוגע להלבושים — "ענני כבוד היו שפים כסותם ומגהצים אותם. . ואף קטניהם כמו שהיו גדלים הי' גדל לבושן עמהם"¹⁶.

והיינו, שאפילו הלבושים שהם נפרדים, היו מזוככים כל כך, עד שלבושי הגוף היו כמו לבושי הנפש.

ובהקדם הידוע בהחילוק בין כחות הנפש ללבושי הנפש — שהכחות, שכל ומדות, אף שאינם עצם הנפש, הרי הם מיוחדים עם הנפש,

(9) תשא לג, יא.

(10) אבות רפ"א.

(11) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג.

(12) כתובות קג, ב. וראה רמב"ם הל' וש"נ.

(13) יומא עה, ב.

(14) מלכים פ"א ה"ז.

(15) פרש"י עקב ח, ד.

(16) חסר קצת (החז"ל).

ולכן נקראים בשם איברי הנפש, משא"כ הלבושים, מחשבה דיבור ומעשה, הם ענין בפ"ע.

אבל אעפ"כ, גם לבושי הנפש הם מיוחדים עם הכחות, וע"י הכחות — מיוחדים הם גם עם הנפש עצמה. ולכן רואים שיש בהם ענין הגידול, והיינו שכאשר האדם גדל ומתבגר ונעשה אצלו גילוי הנפש יותר — אזי מתגדלים כל כחותיו, ולא רק הכחות (שכל ומדות), אלא גם הלבושים, ועד שהשינוי ניכר אפילו בכח המעשה.

ובענין זה הוא החילוק בין לבושי הנפש ללבושי הגוף — שלבושי הנפש הם מיוחדים עם הנפש, ומתגדלים בדרך ממילא מצד גידול האדם; משא"כ לבושי הגוף — הרי הגידול שנעשה בהאדם אינו שייך להלבושים כלל, שנשארים כמקודם, אא"כ משנים אותם ע"י מלאכה בידים.

וזהו החידוש ש"הי' גדל לבושן עמהם" — שהזיכוך הי' עד כדי כך שלבושי הגוף היו כמו לבושי הנפש.

ולעומת זאת, כשנכנסו בני"י לארץ-ישראל, הוכרחו לירד ולהתעסק בדברים גשמיים — "תנא סידורא דפת נקט"¹⁷, "הזורע והחורש כו"¹⁸ — בה בשעה שבהיותם במדבר לא הוצרכו לכל זה.

ולהעיר, שגם במדבר הי' שייך ענין הזריעה (וכפי שמצינו לדינא שעפר המדבר כשר לכיסוי הדם, שצ"ל "בדבר שזורעין בו ומצמיח" דוקא¹⁹), ובפרט אם היו זורעים בעפר הסמוך לנביעת בארה של מרים, אבל אעפ"כ, במדבר לא הוצרכו לזה, שהרי גם בלא חרישה וזריעה (וגם בלא לקיחת מזון מתגרי אומות-העולם שהלכו במדבר²⁰) הי' להם מזון ע"י המן שירד מהשמים; משא"כ לאחר שבאו לא"י, נעשה הסדר שמוכרח להיות חרישה וזריעה.

ואף שאצל בני"י הנה גם ענין החרישה וזריעה קשור עם רוחניות, כמארז"ל²¹ "מאמין בחי העולמים וזורע",

והיינו, שהסיבה לכך שיהודי זורע היא — לא מצד חוקי הטבע (כי יהודי אינו סומך על חוקי הטבע, ולכן חוקי הטבע אינם מספיקים כדי לגרום לו לילך ולזרוע), אלא לפי ש"מאמין בחי העולמים", והרי הקב"ה נותן לו את ברכתו ומצווה עליו לעשות גם אמצעי בגשמיות

20 ראה יומא שם. שהש"ר פ"ד, יב.

21 ירושלמי הובא בתוד"ה אמנות —

שבת לא, א. וראה "רשימות" חוברת סח ע' 7 ואילך. תו"מ ח"ט ע' 270. וש"נ.

17 שבת עד, ריש ע"ב.

18 שם עג, סע"א (במשנה).

19 ראה חולין פח, ב ובתוד"ה אלא שם.

וראה גם "רשימות" חוברת לב ע' 7. וש"נ.

שעליו תחול הברכה, כמ"ש²² "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", ומצד אמונה זו הרי הוא מקיים ציווי זה — "בכל דרכיך דעהו"²³ — כשם שמקיים את כל ציוויי הקב"ה,

אבל אעפ"כ, בגשמיות ובחיצוניות, לעיני בשר, נראה שחרישה וזריעה כו' הם ענין טבעי.

וזו היתה טענת המרגלים: מהו הצורך לירד בדרכים אלו, אשר "כל הדרכים בחזקת סכנה"²⁴, בה בשעה שיכולים אנו להשאר במדבר ולמלא שם את הרצון העליון, אלא שיהי' זה רק במחשבה ובדיבור, ולא במעשה.

ג. אמנם, משה רבינו ידע שהכוונה היא שבנ"י יבואו ל"ארץ כנען", ארץ מגושמת, שעלי' נאמר²⁵ "וכמעשה ארץ כנען גר' לא תעשו", ומארץ כנען יעשו "ארץ ישראל"²⁶, והיינו, שיזככו את הגשמי ויעשו ממנו כלי לאלקות.

וזוהו גם מ"ש בגמרא²⁷ בנוגע לא"י שנקראת "ארץ הצבי"²⁸: "מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עלי' רווחא ובזמן שאין יושבין עלי' גמדא", והיינו, שעיי"ז שניתוסף בבשר הצבי ניתוסף גם בעורו, וכך בא"י, שעיי"ז שניתוסף בבנ"י ניתוסף גם בא"י, שענין זה מורה על הבירור והזיכוך שפועלים בבנ"י בארץ הגשמית. וע"ד המבואר לעיל (ס"ב) שבמדבר "הי' גדל לבושן עמהם", כיון שלבושי הגוף היו מזוככים ע"ד לבושי הנפש. אלא שלבושי המדבר היו מזוככים מצד עצמם, והחידוש בנדו"ד הוא שאפילו "ארץ כנען", שמצד עצמה היא דבר גשמי לגמרי, פועלים בה בבנ"י זיכוך עד שנעשית "ארץ הצבי".

וזו היתה תכלית הכוונה בהכניסה ל"ארץ טובה ורחבה"²⁹ — שבנ"י ייכנסו לבחי' "ארץ" (גשמיות), ויעשו ממנה "ארץ טובה" — "אין טוב אלא תורה"³⁰, ועד שתהי' גם "רחבה" (כנ"ל בענין "ארץ הצבי") — רחבות כלי הגבלות.

26 ראה גם אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה.

27 גיטין נז, א.

28 דניאל יא, טז. מא.

29 שמות ג, ח.

30 אבות פ"ו מ"ג.

22 פ' ראה טו, יח. וראה לקו"ש חל"א ס"ע 172 ואילך. וש"נ.

23 משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.

24 ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד. קה"ר פ"ג,

ב (ב).

25 אחרי יח, ג ובתו"כ ופרשי' עה"פ.

ד. וזהו ענין שילוח המרגלים³¹:

כיון שתכלית כוונת הכניסה לארץ־ישראל היתה כדי לעשות מהגשמיות כלי לאלקות, דהיינו, שיעסקו עם עניני הטבע, "הזורע והחורש כו'", ובהם גופא יפעלו ויגלו את הבחי' שלמעלה מהטבע ("מאמין בחי העולמים וזורע") — לכן היתה התחלת הכניסה לארץ ע"י שילוח מרגלים, כי, כן הוא הסדר ע"פ הטבע, שבכדי לכבוש ארץ, יש לשלוח מרגלים תחלה.

ואע"פ שכיבוש הארץ הי' באופן שלמעלה מהטבע — הרי זוהי כללות הכוונה דא"י, להמשיך בחי' הלמעלה מהטבע בטבע דוקא.

ועפ"ז יובן גם הטעם ששילוח המרגלים לא התחיל ע"י ציווי מלמעלה, אלא "לדעתך" — כי תכלית כוונת הכניסה לא"י היתה בשביל להפוך את הטבע לאלקות, שזהו סדר עבודה מלמטה למעלה (דלא כענין מתן־תורה שהי' במדבר, שהו"ע הגילוי מלמעלה למטה), ולכן גם שילוח המרגלים לא התחיל בציווי הקב"ה, אלא בדעתו של משה, מלמטה למעלה.

ולאחר שהתחיל הענין מלמטה למעלה, מדעתו של משה, בא משה ושאל אצל הקב"ה, ואז נתן הקב"ה לא רק הסכמה, אלא גם ציווי (כנ"ל ס"א).

ה. ולאידך גיסא, הנה כללות הענין דשילוח המרגלים ע"י משה הו"ע של נתינת־כח על עבודת הבירורים מלמטה למעלה³²:

ידוע שבנוגע לכל עבודה שמלמטה למעלה צ"ל תחלה המשכה וגילוי מלמעלה למטה, שזהו הנתינת־כח על העבודה שמלמטה למעלה. וזהו גם מה שמשה רצה להכנס לא"י — כדי להמשיך שם בחי' רא"י, גילוי מלמעלה למטה³³, שתהי' נתינת כח על עבודת הבירורים והעלי' מלמטה למעלה.

וזהו גם ענין שילוח המרגלים שהי' לדעתו של משה דוקא — שהמרגלים היו קשורים עם משה (ע"ד הידוע³⁴ בענין "אנשי משה"), בכדי להמשיך שם בחי' רא"י, גילוי מלמעלה למטה, שתהי' נתינת כח על עבודת הבירורים והעלי' מלמטה למעלה.

31) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 39 ואילך.

32) ראה בהמאמר ספ"ד ואילך (לעיל ע' ובכ"מ.

33) ראה לקו"ת ואתחנן ב, ד ואילך.

34) ראה תו"א תצוה פג, ב. ובכ"מ.

66 ואילך).

ו. אמנם, כל האמור הוא בנוגע לשילוח המרגלים כפי שהי' מצד משה רבינו; אבל כפי שנמשך לאח"ז בפועל — הנה מצד ירידתם של המרגלים ל"ארץ כנען", כפי שהיתה קודם כניסת ישראל לארץ, קודם הבריור לגמרי, אלא ע"ד מ"ש³⁵ "והכנעני אז בארץ", הי' הולך וכובש כו" — נעשה אצלם ענין של נפילה.

כלומר: כאשר המרגלים היו במדבר, קרוב למשה — אכן "כשרים היו"; אבל בכואם ל"ארץ כנען", לעסוק בעבודה חדשה שלא הורגלו בה — הנה מצד גודל הירידה נעשתה אצלם נפילה ממדריגתם כו'.

וע"ד הידוע³⁶ בענין המלאכים שירדו לארץ, שאע"פ שבהיותם למעלה היו בבחי' הקדושה, ועד שלמעלה התחשבו בדעתם בענין בריאת האדם³⁷, אעפ"כ, כשירדו למטה, שהיא עבודה חדשה שלא הורגלו בה — נפלו למטה מטה.

וזהו גם שהמרגלים הזכירו בטענותיהם "ושם ראינו את הנפילים בני ענק מן הנפילים גו'", "ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש"³⁸ — דלכאורה לא הי' נוגע להם אלא להזכיר שבא"י נמצאים "בני ענק", שקשה להלחם עמהם, ולמה הוצרכו להזכיר את ענין הנפילים?

והביאור בזה — ע"פ מאמר הבעש"ט³⁹ בפירוש מארז"ל⁴⁰ "נפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו", שאין נפרעין מן האדם כל זמן שאינו פוסק את הדין על עצמו, ולכן מזמינים לו מלמעלה ענין דומה להענין שנכשל בו, ומה שפוסק על ענין זה בנוגע לזולתו — נעשה בדרך ממילא פסק על עצמו. וזהו "מדעתו ושלא מדעתו": "מדעתו" — שהרי הוא פוסק על עצמו; "ושלא מדעתו" — שהרי אינו יודע שמדובר אודותיו, אלא סבור שמדובר אודות הזולת.

וזהו ג"כ הביאור⁴¹ בלשון רז"ל⁴² "דין וחשבון" — דלכאורה, הרי תחלה עורכים את החשבון, ורק לאח"ז פוסקים עפ"ז את הדין — שתחלה

(38) פרשתנו יג, לג ובפרש"י. וראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 91.
 (39) ראה כתר שם טוב בהוספות סקי"ב ואילך. וש"נ.
 (40) אבות פ"ג מט"ז.
 (41) ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 299. וש"נ.
 (42) שם מ"א.

(35) לך לך יב, ו ובפרש"י.
 (36) ראה פד"א פכ"ב. יל"ש בראשית רמז מד. תו"א בראשית ד, סע"ב. תו"ח שם כה, ג. ובכ"מ.
 (37) ראה סנהדרין לח, ב. ב"ר פ"ח, ג ואילך. פרש"י עה"ת בראשית א, כו.

פוסק האדם את הדין על הזולת, ורק לאח"ז עורכים עמו "חשבון", שגם הוא עצמו נכשל בענין הדומה לענין פלוני.

ולכן הזכירו המרגלים את ענין הנפילים — שבזה לימדו זכות על עצמם — שגודל ירידתם הוא לפי שהתחילו לעסוק בעבודה חדשה שלא הורגלו בה, בדוגמת הנפילים; וגם פסקו את הדין על עצמם — שכשם שהנפילים נפלו לגמרי מכל עניני הקדושה, כך המרגלים נטרדו מכל עניני הקדושה.

וכיון שהמרגלים היו נשיאי ישראל, שכל נשיא כולל את שבטו — לכן נפילתם של המרגלים פגעה בכלל ישראל, עד שהוצרכו להמתין ארבעים שנה במדבר, ועד שמצד ענין זה נקבעה גם בכ"י לדורות.

ז. אמנם, כיון שהתחלת ענין המרגלים היתה מצד הקדושה, שהרי שילוח המרגלים הי' לדעתו של משה, הנה אע"פ שהי' כשלוך בדבר, מ"מ, סוכ"ס באה עי"ז תועלת — שע"י חטא המרגלים, וע"י התשובה שלאחר החטא, נתגלה הענין ד"ועתה יגדל נא כח אדני"י"⁴³, שישאל "מוסיפין כח בגבורה של מעלה"⁴⁴.

וכן הוא בנוגע לכללות ענין הגלות — שמענין הגלות גופא יבוא לאח"ז הגילוי דהגאולה העתידה, וכמ"ש⁴⁵ "ואמרת ביום ההוא אודך הוי' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני", דהיינו שההודאה להקב"ה תהי' (לא רק על הנחמה, אלא) גם על הגלות גופא ("אנפת בי"), כי הנחמה דלעתיד ("ישוב אפך ותנחמני") תהי' באופן שיהי' ניכר גם הטוב הגנוז בהגלות, שעתה הוא בהעלם, ולעתיד יתגלה.

*

ח. כל האמור לעיל בענין העבודה במדבר והכניסה לארץ-ישראל — ישנו גם בעבודת כל יום ויום:

התחלת היום היא בבית-הכנסת, ו"מבית-הכנסת לבית-המדרש"⁴⁶, שאז מונחים בענינים רוחניים (בדוגמת עבודת המדבר); ואח"כ הולך לעסקיו, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"⁴⁷ (בדוגמת הכניסה לא"י).

וצריך לידע שהכוונה היא בהענין ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ",

(45) ישע"י יב, א.

(46) ברכות בסופה. וש"נ.

(47) שם לה, ב.

(43) פרשתנו יד, יז. וראה גם ד"ה זה דש"פ

שלח, מבה"ח תמוז תשי"ט (תו"מ חכ"ו ע')

44 ואילך. סה"מ סיון ע' שעד ואילך).

(44) איכ"ר פ"א, לג.

להמשיך את הלמעלה מטבע בטבע, וע"ד משנת"ל (ס"ג) שצריך לעשות מ"ארץ כנען" שתהי' "ארץ הצבי".

ט. אמנם, בענין זה יכולים לשאול: כיון שתובעים מהאדם שיעשה לבושים בטבע דוקא, כמ"ש²² "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", ולאידך גיסא אומרים לו שצריך להיות נרגש הלמעלה מהטבע — היכן הוא איפוא הגבול, שענינים אלו צריכים להיות בדרך הטבע, וענינים אלו צריכים להיות בדרך למעלה מהטבע?

והמענה לזה — יובן גם מענין שילוח המרגלים³¹:

כששלח משה את המרגלים, ציוה עליהם לבדוק את כל הפרטים, וכמו: "ומה הערים גו' הבמחנים אם במבצרים"⁴⁸, "ומה הארץ גו' היש בה עץ אם אין"⁴⁹ — כדי לדעת באיזה אופן צריך לצאת למלחמה; אבל משה לא שלח אותם לברר אם יכולים לכבוש את ארץ-ישראל, שכן, גם אם מצד הטבע אי אפשר לכבוש את ארץ ישראל — כפי שטענו המרגלים — צריכים בכל זאת לילך.

וטעם הדבר — כיון שעל זה ישנו ציווי של הקב"ה, וכיון שכך צוה הקב"ה — בודאי נותן את הכח לזה, ולכן אין מקום לחשבונות של טבע בענין זה; חשבונות של טבע הם רק כדי לדעת באיזה אופן לילך לארץ-ישראל, שכן, אם יושבי הארץ נמצאים "במחנים" צריך ללכת למלחמה באופן כך, ואם הם יושבים "במבצרים", צריך ללכת באופן אחר כו', אבל בנוגע לעצם ההליכה — אין מקום לשאלה בדבר.

ועד"ז בנדו"ד: כאשר מדובר אודות לימוד התורה וקיום המצוות, כפי המבואר בשולחן-ערוך — אין מקום לשאלה אם יכולים לפעול זאת, ואין מקום להתחשב בהגבלות הטבע; החשבונות הם רק באיזה אופן לקיים את המצוה, כיון שהכוונה היא שיקיימו את המצוות בטבע דוקא, — וכידוע⁵⁰ הסיפור אודות רבנו הזקן, שכאשר העבירוהו בספינה רצה לקדש את הלבנה, וביקש מהגוי המנהיג את הספינה שיעמיד את הספינה, וכאשר סירב, עמדה הספינה מעצמה, שלא ברצונו של המנהיג, וכך חזר הדבר כמה פעמים. וכאשר הגוי ראה שבלאה"כ אינו בעה"ב, הסכים ברצונו להעמיד את הספינה, ואז קידש רבנו הזקן את הלבנה. ולכאורה אינו מובן: כיון שהספינה נעמדה כבר, מה הי' הצורך ברצונו

(50) לקו"ד ח"ד תשנב, ב.

(48) פרשתנו יג, יט.

(49) שם, כ.

של הגוי? וידוע הביאור בזה⁵¹, שהכוונה היא שקיום המצוה יהי בלבושי הטבע דוקא —

אבל כאשר מדובר אודות קיום המצוות עצמו, אם לקיימם או כו' — אזי דבר הפשוט הוא שאין להתחשב כלל עם עניני הטבע, וכיון שהקב"ה מצוה לעשות כן, בודאי נותן את הכח לזה.

י. וכשם שישנו ענין ההליכה מן המדבר לארץ-ישראל בכל יום — כך ישנו ענין זה בכללות חיי האדם:

בחור הלומד בישיבה, וכן אברך הסמוך על שולחן אביו או חותנו — הרי כל ענינו הוא תורה ועבודה; ואילו לאח"ז, כאשר יוצא אל העולם — הרי זה בדוגמת ענין הכניסה לא"י.

ובכן, עליו לדעת, שכיון שמתחיל בעבודה חדשה שלא הורגל בה עד עכשיו — צריך הוא לנתינת כח מיוחדת כדי שלא יפול ממדריגתו ח"ו, אלא אדרבה — ישלים את הכוונה להמשיך בטבע את הלמעלה מהטבע.

אך ישנם אלו, שכל היסוד לבנין בית בישראל מיוסד אצלם אך ורק על הטבע — "טבע" מלשון "טבעו בארץ שערי"⁵², כלומר שהאלקות טבועה ונסתרת בתוך הטבע, ואילו הם אינם מתבוננים במה שנמצא בהעלם והסתר בתוך הטבע, אלא מביטים על הטבע עצמו ותו לא, ולכן, כבר במשך זמן קודם החתונה מתחילים לחשוב אודות חשבונות העולם.

סדר זה הוא היפך הכוונה — שהרי הכוונה היא שגם ב"ארץ כנען", בטבע, ימשיכו את הענינים שלמעלה מהטבע; ואילו אצלם הסדר הוא להיפך — שמשך זמן קודם הנישואין, בהיותם עוד ב"מדבר", מנסים הם להכניס שם את עניני "ארץ כנען"!

היסוד עבור "בנין עדי עד" הוא — כמ"ש הרמב"ם⁵³ ש"יסוד היסודות כו' לידע שיש שם מצוי ראשון כו'". והרמב"ם לא מסתפק בתיבת "להאמין" — שהרי אפשר להאמין בהקב"ה ולשכב לישון... — אלא מדייק שצריך "לידע" דוקא⁵⁴, להתייגע עד שיהי' נרגש בפנימיות ש"יש שם מצוי ראשון כו'", והוא המנהיג את העולם ומלואו בדרך למעלה מהטבע, אלא, שהנהגה זו (שלמעלה מהטבע) נתלכשה בלבושי הטבע.

53) ריש הלי' יסוה"ת.

51) שם תשנג, א. וראה גם לקו"ש חל"א

54) ראה גם תו"מ — הדונים על הרמב"ם

ש"ע 48 ואילך. וש"נ. תו"מ ח"ד ע' 182.

וש"ס ע' מב הערה 5.

52) איכה ב, ט.

וכידוע פתגם אדמו"ר מהר"ש⁵⁵, שענין הפרנסה עתה הוא ע"ד המן, "לחם מן השמים"⁵⁶, ענין שלמעלה מהטבע, אלא, שמצד ההעלם יש מקום לטעות ולדמות שזהו ענין של טבע, אבל האמת היא שזהו למעלה מהטבע.

וידיעה זו היא היסוד וההכנה לבנות "בנין עדי עד", ואז ממשיכים את הלמעלה מהטבע בטבע, וזוכים להצלחה בכל הענינים, גם בענינים הגשמיים, בדרך שלמעלה מהטבע.

* * *

יא. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה שלח לך אנשים.

* * *

יב. בין⁵⁷ הדברים שטענו בני"ע ע"י דיבת המרגלים, היתה הטענה: "נשינו וטפנו יהיו לבז"⁵⁸. וכן במענה שהשיב הקב"ה על טענותיהם נאמר: "וטפכם אשר אמרתם לבז יהי' גו"⁵⁹ (ומוסיף) והם יירשוה".

ואינו מובן: הרי המרגלים לא התכוונו דוקא לטף לבדם, אלא הן לבנים הגדולים והן לקטנים, שכולם יהיו לבז, ומדוע נקטו טף דוקא, ולא "בנים" וכיוצא בזה, שכולל קטנים וגדולים?

בפשטות אפשר להסביר: כיון שכוונתם היתה להפחיד ביותר את בני"ע, לכן דיברו באופן זה בהזכירם "טף", שלילדים קטנים האהבה היא יותר בגילוי, והרחמנות עליהם היא גדולה יותר.

— ולכן רואים שאהבת הקב"ה לישראל באה גם היא מצד הענין ד"כי נער ישראל", שלכן "ואוהבהו"⁶⁰ —

אבל, ביאור זה הוא רק על הטענה; אבל אינו מובן מדוע מצינו גם בתשובתו של הקב"ה שהזכיר ביחוד "טף", ואומר אודותם (אודות הטף) דוקא "והבאתי אותם"⁶¹, "והם יירשוה", ומכאן ראי' שהם — הטף — שייכים יותר לירושה ולכניסה לארץ.

יג. ויובן על-פי מה שאמרו רז"ל⁶¹ שתינוק מפרר יותר ממה

55) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' קלט. לקו"ש חט"ז ע' 178 הערה 38. וש"נ.
56) בשלח טז, ד.
57) מכאן עד סוסט"ו — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונרפס בלקו"ש ח"ב ע' 581 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד
איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
58) פרשתנו יד, ג.
59) דברים א, לט.
60) הושע יא, א.
61) לק"ט ויגש מז, יב. וראה פסחים יו"ד, ב.

שאוכל, ולכן נאמר במעלתו של יוסף שנתן "לחם לפי הטף"⁶², כי לטף יש צורך לתת יותר, גם כדי לפרר.

והענין בזה:

לחם — ברוחניות — קאי בכלל על תורה, שהתורה והמצוות הם מאכל ומשתה⁶³. ובזה ישנה נפקא-מינה בין גדולים בדעת ובין "טף", קטנים בדעת: אצל גדולים בדעת — מנוצלים רוב זמנם ורוב כוחותיהם על תורה ומצוות, והתורה והמצוות עצמם הם כדבעי; משא"כ אצל קטנים בדעת — הנה מלבד זאת שרוב הזמן ורוב הכחות מנוצלים לענינים אחרים, הרי אפילו התורה והמצוות עצמם הם עם פניות.

"מפרר יותר ממה שאוכל": התורה והמצוות שהם מקיימים — מתפוררים אצלם יותר ממה שנכנס בפנימיותם, כי פעולת התורה והמצוות שנכנסים בפנימיות, ונעשה מזון ולבוש להנשמה האלקית, הרי זה בשעה שקיום התורה והמצוות הוא לשמה⁶⁴, ואילו ב"טף" (בדעת) — הרי זה חלק מועט, ורוב התורה והמצוות שלהם הם עם פניות.

יד. וזו היתה הטענה בעצת המרגלים, שלא להכנס לארץ-ישראל, אלא להישאר במדבר, כי במדבר כל הענינים היו בדקות ורוחניות, כנ"ל (ס"ב) בארוכה, אבל בארץ-ישראל, שבה מתעסקים עם דברים גשמיים, ינוצל רוב הזמן עבור גשמיות, ואפילו אותו זמן מועט שבו יעסקו בתורה ומצוות, חלק גדול ממנו יהי' עם פניות — הוא יתפורר.

ועל כך השיב הקב"ה: "וטפכם אשר אמרתם לבזי יהי" — אותם דוקא "והבאתי", "והם יירשוה"; לא דור המדבר, "דור דיעה"¹⁴, אלא דוקא ה"טף", אלו שיש להם עסק עם ענינים גשמיים, ואעפ"כ כופים הם את עצמם ומקיימים תורה ומצוות, הנה מצד מעלת הכפי', אותו מעט שיעשו הם, יקר הוא יותר מעבודת דור המדבר, כיון שחסרה שם מעלת האתכפיא. וע"ד שנתבאר לעיל⁶⁵ בענין מעלת עבודת הברורים.

טו. "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁶⁶ — כי כל הפירושים שבסוד דרוש ורמז, באים לאח"ז בהשתלשלות ונעשים פשוט — שהפירוש הפשוט הוא ש"טף" קאי על הילדים.

ובלימוד התורה של קטנים, "תינוקות של בית רבן", יש גם המעלה

(62) ויגש שם.

(65) במאמר פ"ב ואילך (לעיל ע' 61

ואילך).

(63) קה"ר פ"ב, כד. וש"נ.

(66) שבת סג, א. וש"נ.

(64) ראה תניא ספ"ט ורפ"מ.

לגבי לימוד הגדולים, ע"ד הנ"ל בענין "טף" ברוחניות, שמבלי הבט על כך שלימודם בגלוי הוא באופן תחתון, אעפ"כ, בכמה ענינים יקר הוא אצל הקב"ה יותר מלימוד הגדולים.

ועד שנאמר במדרש⁶⁷ על פסוק⁶⁸ "ודגלו עלי אהבה" — "ודילוגו עלי אהבה", "התינוק שמדלג על גבי האזכרה". כלומר: מבלי הבט על כך שהוא "מדלג על האזכרה", הרי זה מעורר ומגלה ("רופט ארויס") אהבה אצל הקב"ה, והיינו לפי שאצלם בא הדבר מצד אהבה, מצד אהבתם להקב"ה, ולכן הרי זה מעורר אהבה גם למעלה.

ומצד אהבה שלמעלה לתינוקות של בית רבן, אומר הקב"ה, שכל הענין של מתן-תורה עבור כלל ישראל, הוא בשביל התינוקות — "בנינו ערבים בעדנו"⁶⁹.

ולכן הדין הוא⁷⁰ ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית-המקדש": מבלי הבט על גודל הענין שבבנין בית-המקדש, ענין הנוגע בעצם התענוג, אעפ"כ, לימוד תשב"ר הוא נעלה עוד יותר.

*

טז. בהמשך להמדובר לעיל שביאת ישראל לארצנו הקדושה תלוי דוקא בטף ובחינוכם על טהרת הקודש, ואחז"ל שאין מבטלין תשב"ר אפילו לבנין בהמ"ק, שת"ת שלהם הוא יותר גדול — הנה:

"אל⁷¹ תגעו במשיחי"⁷² — אמרו חז"ל⁷³ דמיירי בתשב"ר — הזהיר הכתוב שלא לנגוע בהם. והכתוב לא חילק בין תינוק א' להרבה תינוקות, ועכ"פ, מיעוט רבים (במשיחי) שנים⁷⁴.

ובאמת ישנם מאות תשב"ר הרוצים בחינוך קודש, ואין בכח הישיבות להכניסם, מפני המצב החמרי, כידוע לכל המצב של הישיבות ומאבקם הקשה להחזיק מעמד.

ישנה הצעה שהממשלה תתן תמיכה לת"ת ולישיבות, אבל, כתמיד,

ללקו"ש ח"ח ע' 302 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה. וראה גם אג"ק חכ"ב ע' ו, ובהנסמן בהערות שם.

(72) דברי הימים-א טז, כב.

(73) שבת שם.

(74) ראה לקו"ש חכ"א ע' 111 הערה 21. וש"נ.

(67) שהש"ר פ"ב, ד.

(68) שה"ש ב, ד.

(69) ראה תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א).

(70) שבת קיט, סע"ב. שו"ע יו"ד סרמ"ה

סי"ג. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"י.

(71) מכאן עד סוף הסעיף — הוגה ע"י

כ"ק אדמור"ר שליט"א, ונרפס בהוספות

נמצאים מהרסים ומחריבים אשר ממך יצאו⁷⁵, המשתדלים לבטל תמיכה זו מהישיבות ולבטל ת"ת מפי תשב"ר ח"ו.

והנה השמיעו ג' סברות לנמק את מעשיהם:

אומרים שתמיכה כזה היא נגד הקונסטיטוציא (חוקת-היסוד). וזה מוזר מאוד, כי, אפילו אלו האומרים שהקונסטיטוציא דוחה ת"ת של תשב"ר, ואין להשתדל שיעשו אַמענדמענט (תיקון) בזה — בטח יודו שאם הממשלה מסכמת לתמוך, והרי היא יודעת את הקונסטיטוציא, ודאי שאין סתירה בזה. והאומנם עליהם ללמד את בית משפט העליון של ארצה"ב ה' קונסטיטוציא דארצה"ב?! ...!

אומרים, שאם הממשלה תתן תמיכה, אז תתערב בעניני החינוך. וזה חשש שאין לו יסוד במציאות כלל, דהרי הממשלה נותנת זה משנים רבות את תמיכתה, לנסיעות, חלב וכו', ועד עתה לא התערבה, ומדוע תתערב עכשיו.

אבל ישנם גם מפולפלים בין המהרסים, האומרים, שאם היהודים יקבלו התמיכה, תתנה הממשלה גם לנוצרים, ויחזקו בזה ע"ו, אשר בן נח מוזהר עלי', ולכן קבלת התמיכה אסורה ע"פ שו"ע, ד"ולפני עור לא תתן מכשול"⁷⁶.

ומעולם לא שמעתי סברא "עקומה" כזו:

(א) צע"ג אם בכלל יש בזה האיסור ד"ולפני עור", כיון שהתמיכה היא במיוחד ובדוקא ללימודי חול (אלא שע"י התמיכה בטל הצורך לקחת מקופה הכללית של המוסד ללימודים אלו, ובמידא אפשר, באם ירצה המוסד, לנצל הקופה כולה ללימודי דת. ואכ"מ⁷⁷).

(ב) ידוע שבמדינה זו הנוצרים האדוקים יש להם די כסף לבתי חינוך שלהם. ואין מוותרים אפילו על ילד א' שלא לקולטו מפני שאין ביכולת הילד לשלם שכר לימוד.

(ג) אפילו להרמב"ם⁷⁸ דהנוצרים עו"ז הם, משתפים הם שם שמים ודבר אחר. ולדעת כמה ראשונים, וכן פסק הרמ"א⁷⁹, לא הוזהרו ב"נ על השיתוף.

שינה הצענואר ל"כנענים".

75 ישע"י מט, יז.

79 (שו"ע או"ח סו"ס קנו — ובסהמ"צ

76 קדושים יט, יד.

להצמח צדק (מצות אחדות ה' בתחלתה —

77 ראה טושר"ע יו"ד ר"ס קנ"א ונ"כ

דרמ"צ נט, סע"ב) מפרש כן דעת הרמב"ם

שם. לקוטים שבסו"ס פסקי דינים לאדמו"ר

בסהמ"צ שלו מצוה ב'. עיי"ש. וצ"ע.

הצמח צדק.

דעת הראשונים — ראה בספרים שצויינו

78 (הל' ע"ז פ"ט ה"ד (בכמה דפוסים

ד) בפאָבליק סקולס (בתי ספר עממים) לומדים כמה וכמה מקצועות באופן ובסגנון כזה⁸⁰ אשר במישורין ובעקיפין משפיעים על התלמיד לאמר שאין מקום ואפשרות לנסים, ומזה — שאין מקום לענינים שלמעלה מדרך הטבע, ומזה — שאין העולם זקוק לענין שמחוץ הימנו, ומזה — שאין בעה"ב המנהיג בירה זו, ומזה — צעד קטן לכפירה גמורה בבורא עולם. והרי על הכפירה הוזהרו ב"נ לכל הדעות.

ואולי נכון יותר שילמדו ב"נ בבתי חינוך משלהם מאשר בפאָבליק סקולס, וכידוע דכופר גמור — גרוע מעווע"ז⁸¹. וכמאמר הבעש"ט ז"ל⁸² שיותר יש תיקון לגוי עווע"ז מן האפיקורסים שכופרים בה' לגמרי ואינם מאמינים בחידוש העולם.

ה) כל החששות לשלול התמיכה — אינן ודאי וברי, ורק — על אחרי זמן. קבלת התמיכה — ודאי הוא אשר תיכף ומיד יוכלו הישיבות וכו' לקבל ולקלוט עוד מספר תלמידים.

ו) מהנ"ל מובן, שכל הפועל נגד התמיכה — פועל (שלא בכוונה או גם בכוונה⁸³) למנוע תורת ה' מכמה מבני ישראל. והרי לבני ישראל אלו — אין כל נפק"מ מה היא כוונת המונע. וד"ל.

המורם מהאמור — שחובה ויש לעשות כל ההשתדלות לאישור התמיכה למען חיזוק ידי הישיבות והת"ת, ולהציל כמה וכמה נפשות מבנ"י, שאפילו המקיים רק נפש אחת מהם כאילו קיים עולם מלא⁸⁴.

* * *

וכפי שהי' כאשר הגיע כ"ק מו"ח אדמו"ר לאמריקא, והשתדל ביותר בנוגע ל"מיטוואַך-שעה" (שעה שבועית ללימוד יהדות בבתי הספר העממיים), וגם אז היו כו"כ שטענו שאין זה דבר טוב, והלבישו זאת באיצטלא של יר"ש, שיפריע הדבר לישיבות!... ואעפ"כ, לא התחשב כ"ק מו"ח אדמו"ר בטענותיהם, וייסד וחיזק את ה"מיטוואַך-שטונדע", ובמשך זמן קצר, ניצלו עי"ז מאות ילדי ישראל מכלי' רוחנית רח"ל, ונתקברו לתומ"צ (ראה גם תו"מ חכ"ח ע' 62. וש"נ).

ובכן: אלו שיצאו אז נגד ה"מיטוואַך-שטונדע" — יוצאים עתה נגד תמיכת הממשלה בישיבות. ומזה מוכח מהיכן באים הטענות שלהם! (מהנחה בלתי מוגה).
(84) סנהדרין לז, סע"א (במשנה).

ברמ"א שם, בהגהות רעק"א, החת"ס, באורחות חיים (החדש) שם. וראה ג"כ רד"ה מי כמוכה, תרכ"ט (לאדמו"ר מהר"ש) — סה"מ תרכ"ט ע' קנה ואילך.

80) ג"ז מהענינים אשר, בעוה"ר, אין נעשה ע"ע מאומה לשנותם, אף שנוגע לרבבות מבני ובנות ישראל ונוגע בעקרי האמונה.

81) ראה הסדר ברמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ז והלכות עדות סוף פ"א, שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות נזקי גוף ונפש סעי' ט"י.

82) הובא בד"ה תער השכירה להצמח צדק (נדפס בס' דרך מצותיך ח"ב) ס"ח (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' תשפב). וראה כתר שם טוב בהוספות סקס"ג. וש"נ.

83) גם אם מלבישים זאת באיצטלא של יראת שמים.

יז. אמרו חז"ל⁸⁵ "אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם-כן נכשל בהן". כלומר: כאשר עושים ענין מסויים מצד הקדושה, ולפעמים נכשלים בזה, ואפילו כשלון גדול — הרי כיון שהדבר נעשה מצד הקדושה, הנה סוכ"ס יביא הדבר להיות "עומד על דברי תורה".

וכשם שכל הענינים שהתחלתם היא מצד הקדושה בהכרח שסוכ"ס יבוא מהם ענין טוב, כן הוא גם בענין שילוח המרגלים דמשה, שסוכ"ס נעשה ע"ז ענין שילוח המרגלים כדבעי — שזהו"ע שילוח המרגלים ע"י יהושע, שהי' באופן המועיל, והביא לידי הכניסה לארץ-ישראל בפועל⁸⁶. ועד"ז הי' סדר של שילוח מרגלים גם בדורות שלאח"ז, כפי שמצינו שאדמו"ר הזקן כתב⁸⁷ שישלח "מרגלי חרש", וכן נהגו רבותינו נשיאינו שלאח"ז, ששלחו שלוחים בכל מקום ומקום, והי' זה באופן המועיל.

יאמרו איפוא הציבור "לחיים", ויאחלו הצלחה לכל השלוחים — הן אלו שבאופן ד"מרגלי חרש", והן אלו שבאופן אחר — שנסעו להפיץ את המעיינות, שתהי' להם הצלחה מופלגה במילוי שליחותם.

* * *

יח. בתפלת מנחה עומדים אנו לקרוא פרשת קרח, שבה מסופר אודות מחלוקת קרח שהיתה גם ענין בלתי-רצוי, ואעפ"כ לאח"ז הביא הדבר תועלת — שזהו"ע כ"ד מתנות כהונה⁸⁸.

וכבר דובר כמ"פ⁸⁹ בנוגע לענין הכהונה — ע"פ דברי הרמב"ם⁹⁰, ש"כל איש ואיש .. אשר נדבה רוחו אותו .. לעמוד לפני ה' לשרתו וכו'", שהוא "כהן" ברוחניות, ועליו אמרה תורה⁹¹ "הוי' הוא נחלתו". ובמילא מובן שמצליח בעבודתו, שהרי "הוי' הוא נחלתו".

יט. וזהו⁹² ג"כ אחד הענינים העיקריים הקשורים עם י"ב תמוז, יום הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר,

— שהרי היום הוא שבת מברכים תמוז, שמיום זה מתברכים כל הענינים שבחודש זה, ובפרט הענינים המבורכים שבהחודש —

(89) ראה גם תו"מ חכ"ח ע' 165. ועוד.

(90) סוף הלכות שמיטה ויובל.

(91) עקב יו"ד, ט.

(92) סעיף זה הוא המשך השיחה המוגהת

שבהערה 57. במהדורא זו ניתוספו עוד איוה

ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(85) גיטין מג, א. וש"נ.

(86) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח

תמוז דאשתקד ס"ב ואילך (תו"מ חכ"ח ע'

157 ואילך).

(87) ראה תניא אגה"ק סוס"א.

(88) קרח יח, ח ואילך.

שמסר נפשו על חיזוק והפצת היהדות, ועמד בכל תוקף כנגד הלוחמים על הוי' ועל משיחו⁹³,

והרי א' מהענינים העיקריים שבהם השתדל הרבי ביחוד הי' — לימוד תשב"ר. וכפי שדיבר הרבי⁹⁴ באותם זמנים כמה פעמים, כביאור הפסוק⁹⁵ "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז גוי' להשביט אויב ומתנקם", ש"מפי עוללים ויונקים" דוקא — מתינוקות של בית רבן — מהם דוקא בא הכח להרוס ולבטל ("צו-ניט-מאָכן") את כל האויבים המונעים ומעכבים את בני' ואת היהדות; מתינוקות של בית רבן דוקא באה ההצלה לכללות ישראל.

וכשם שהי' בימי מרדכי ואסתר, שבשעה ששמע הקב"ה את "קול גדיא"⁹⁶, קול תינוקות של בית רבן, פעל הדבר את ההתעוררות רחמים רבים שלמעלה, והביא את הישועה והגאולה לכל ישראל⁹⁷.

וזוהי⁹⁸ גם ההוראה לכל מקושריו של כ"ק מו"ח אדמו"ר — שאין להתיירא משום ענין שבעולם, אלא לילך בתכלית התוקף כדי ללמד תורה לתשב"ר.

כ. ובהמשך⁹⁹ להמוזכר לעיל בענין כ"ד מתנות כהונה — הנה:

א' מכ"ד מתנות כהונה הוא פדיון הבן.

וענינה (בקיום המצוות ע"י הקב"ה¹⁰⁰) — שהקב"ה יפדה את בנו בכורו ישראל מהגלות,

94 ראה ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז, נדפס בקונטרס פט (סה"מ ה'תשי"א ע' 180 ואילך, ולאח"ז בסה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך).

95 תהלים ח, ג.

96 ראה אסתר ספ"ט.

97 מדויק ככהנ"ל ועיקר — הכתוב "יירשה" — שאפילו מי שהוא טף בעת הכניסה לארץ ולאחרי כיבוש וחלוקה וכל ימי חייו (לא רק בעת עצת המרגלים) — יורש הוא בשלימות, משא"כ בענין הכתוב "וידעו את הארץ".

98 קטע זה — מהנחה בלתי מוגה.

99 חסר קצת — בקישור הענין (המו"ל).

100 ראה גם תו"מ חכ"ג ע' 301 ואילך.

וש"נ.

93 ואף שהקליפה היתה אז בתוקפה (והראי', שמאז ועד עתה עברו כבר כמה וכמה שנים, ואעפ"כ הקליפה עדיין בקיומה, ומזה מובן גודל התוקף שהי' לה אז כו'), והרי מצינו שמשו רבינו התיירא מפרעה, "התנים הגדול" (יחזקאל כט, ג), כיון שקליפת מצרים היתה אז עדיין בתוקפה, לפי שלא נתמלאה סאתה עדיין, ולכן הוצרך משה להבטחה מיוחדת מהקב"ה שיצליח בזה — אעפ"כ לא התיירא הרבי, אלא הלך בגלוי לחוסם נגדם.

וכיון ש"נרבה רוחו אותו .. לעמוד לפני הוי' לשרתו" — הצליח במלחמתו זו, כיון ש"הוי' הוא נחלתו" (מהנחה בלתי מוגה).

ובאופן ש"אבי הבן מברך שתיים"¹⁰¹, שהקב"ה יברך (גם) את
הברכה: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

